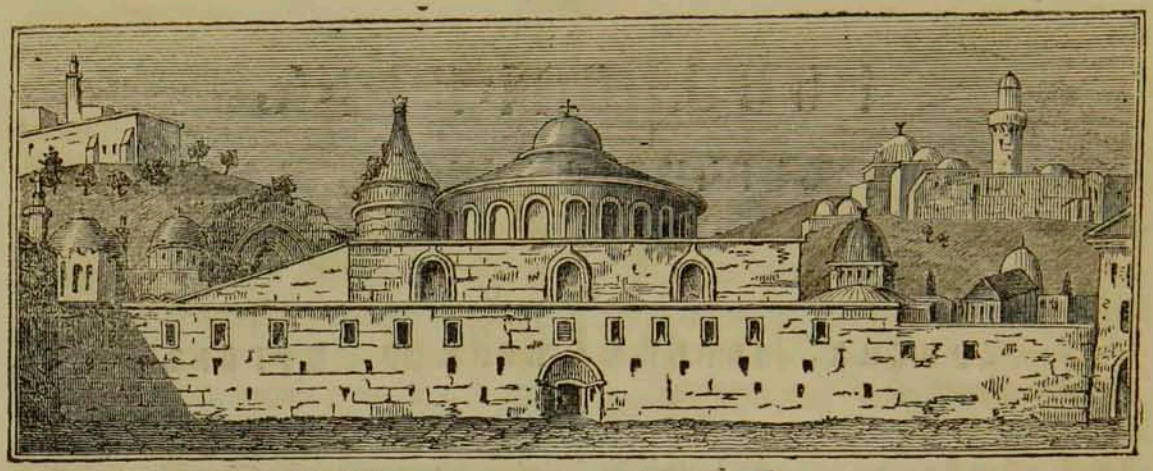

ՍԻՈՆ

ՄԵՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 3·

ԱՄՍԱԳԻՐ

ՄԱՐՏ 31
1876·

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ

Ամսոցս 8էն, 19ն կատարուեցան Ս. Աթոռոյս Ժառանգաւորաց Վարժարանի տարեկան հարցաքննութիւնքն 'ի ներկայութեան Պատուարժան Միաբանից և Ուխտաւորաց ոմանց։ Այն հարցաքննութեան արդիւնքն զետեղուած է 'ի վերջ Սիոնի առանձին յուցակաւ, յորմէ հարցասէր ընթերցողք և ծնողք կարեն տեսնել իւրաքանչիւր աշակերտի վարուց և յառաջադիմութեան չափն ու կշիռն։

Ժառանգաւորաց Վարժարանի հարցաքննութենէն զինի մասնաւորքննութիւն եղաւ նաեւ քաղաքիս հայ օրիորդաց Դպրոցին մէջ և ապա հետզհետէ կատարուեցան աշակերտուհեաց ձեռագործաց վիճակահանութեան և Ժառանգաւորաց պարգեւաբաշխութեան հանդէսներն։

Այն հանդէսներուն ներկայ էր ոչ միայն Ս. Աթոռոյս Նախագահն միաբանական ուխտիւ հանդերձ, այլ եւ Ուխտաւորաց բազմութիւնն։ Կարդացուեցան ճառեր, երգուեցան երգեր, խօսուեցան տրամախօսութիւններ և իւրաքանչիւր հանդէս կնքուեցաւ Ս. Նախագահի յորդորական ատենաբանութեամբ և օրհնութեամբ։

Արժան կը համարիմք Ժառանգաւոր Սանուց Պարգեւաբաշխութեան հանդիսին մէջ խօսուած Տրամախօսութիւնն և աշակերտուհեաց Վիճակահանութեան հանդիսին մէջ կարդացուած ճառն հրատարակել Սիոնի միջոցաւ։

digitised by A.R.A.R.@

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԳԻ ՆԵՐԿԱՅ ՎԻՃԱԿԻՆ ՎԵՐԱՅ

ԱՆՁԻՆՔ

ՀՐԱՀԱՏ. ՅՈՒՍԱԿ. ՆՈՐԱՅՐ. ԱՐԲՈՒՆ.

(Հրահատ առանձինն նստած գրասեղանի մը գլուխ լրագիր կը կարդայ. ուր կայ մի գաւառական նամակ. որ կը պատմէ Քիւրտ Պէյի մը Հայոց հասուցած նոր չարիքներ. յանկարծ ընթերցումը դադրեցնելով սրտի այլայլութենէն ոտքէն կ'ելլէ եւ մի քանի անգամ կը ճեմէ խռովեալ դէմքով. յետոյ հետեւեալ մենախօսութիւնը կընէ).

Աստուած իմ, տակաւին պատուհասից չափը չը լցա՞ւ. տակաւին Հայուն աղեկէզ ձայնը, դարերէ 'ի վեր նորա աչ.քէն հոսած արտասուքը եւ սրտէն բղխած արիւնը՝ գթութեան Աթոռիդ առջեւ չը հասա՞ն. տակաւին չը պիտի ծագի Հայուն համար խաղաղութեան, բարօրութեան եւ ուրախութեան օրը. չը պիտի՞ հանի այն վայրկեանը, որ այլ եւս Հայն իւր չորաբեկ հացը, ուր ալ լինի, թէ 'ի հայրենիս, եւ թէ յօտարութեան, կարող ըլլայ անթաց աչօք եւ անվիշտ սրրտով ուտել. մինչեւ ե՞րբ այս դառն եւ անյոյս վիճակին մէջ պիտի տառապի. ամեն օր վիշտ, ամեն օր հարուած եւ հարստահարութիւն, եւ ամեն օր մահ անօրէն եւ անխիղճ քիւրտին ձեռքով. չը կայ կարեկից սիրտ մը, չը կայ մարդասէր հոգի մը եւ չը կայ օգնական ձեռք մի, որ ազատէ Հայուն հայը, Հայուն ընտանեկան սրբութիւնը, պատիւը եւ կեանքը սրբապիղծ ճիրաններէ: Մինթէ քիչ էին Հայուն հին ցաւերը, հին վէրքերը եւ կրած ամենադառն հարուածները, որ այսօր ալ, ազատութեան սուրբ անունը կրող դարուս մէջ, ուր ամեն ազգ բարոյական եւ նիւթական յառաջադիմութեամբ հսկայաքայլ կը դիմեն դէպ 'ի քաղաքակրթութիւն եւ դէպ 'ի փրկարար լուսաւորութիւն, մեր խեղճ ազգը թողումք, որ այս մասին շատ յետ մնացած է. թողումք որ խաւարը լոյսէն առաւել կը սիրէ եւ թողումք, որ տակաւին դաստիարակութեան բուն նշանակութիւնը, դաստիարակութեան ազատարար ազդեցութիւնը լաւ հասկացած չ'է, անկարող է իւր օրապահիկ հացն պաշտպանել յափշտակող ճիրաններէ, անկարող է իւր պատիւը կորզել օտար ձեռքերէ: Գոզցես՝ Հայուն անողոք ճակատագիրն է ամեն ժամանակ, ամեն դարու մէջ հալածուիլ, հարստահարուիլ եւ շարունակ արտասուել: Արտասուքն եղած է իւր միակ սփոփանքըն, արտասուքը՝ իւր անբաժան ընկերը: Քանի կը մտածեմ սիրտս կը խշխշայ, աչ.քերս կը լեցուին եւ լեզուս բերնիս մէջ անշարժ կը կայուի. Արդեօք երկնից մէկ վճիռն է, այս.

digitised by A.R.A.R.@

Աստուած իմ, որոնք կսկիծէն քեզ դէմ կը մեղանչեմ. գիտեմ, որ մարդասիրութիւնդ չափ չ'ունի. գիտեմ, որ երկնից բարձունքէն կը հսկես ամենաանարգ ճըճիին և որդին վերայ. առանց քու կամաց ճնճղուկներն իրենց յարկերէն վար չեն ընկնիր. քու նախախնամութեամբդ դաշտի շուշաններն գեղեցիկ կը զարդարուին. ի՞նչպէս կարելի է, որ ողջոյն ազգ մի, մարդը քու որդիդ թշուառութեան մատնես: Նախախնամութեանդ ճանապարհներն անհաս են մարդկային մտաց ։ կը նստի,

Հրահատին խօսելու ատեն Յուսակ եւ Նորայր կը գան. բայց տակաւին Հրահատին չը հասած՝ ձայնը լսելով կանգ կ'առնուն. Յուսակ առ Նորայր.

— Կը լսե՞ս մեր Հրահատ բարեկամին ձայնը. կարծես փոքրիկ տղու մը պէս կը լայ. Արդեօք ի՞նչ տարօրինակ բան պատահած է, մի գուցէ գլխուն մեծ ձախորդութիւն մի եկած լինի ։

Նորայր. — *Ի՞նչ ձախորդութիւն պիտի գայ. եթէ այդպիսի բան մի պատահած լինէր, մինչեւ ցարդ չէ՞ինք լսեր ։ Ո՞վ գիտէ դարձեալ ի՞նչ ոչ ինչ բան լսած կամ կարդացած է լրագրաց մէջ։ Տակաւին չը հասկացա՞ր Հրահատի բնութիւնը. եթէ անձնական ամենամեծ անյաջողութիւն կրէ, այնչափ ցաւ և կսկիծ չըզգար, որչափ մեկու մի մասին անբաղդութեան համբաւ առնէ ։ Երթա՞նք, կարծեմ սաստիկ այլայլութենէ կը նուաղի.*

Կը մտնեն եւ կը բարեւեն, բայց չը լսեր. յետոյ Նորայր ուսին դպչելով.

— Բարեկա՛մ, ի՞նչ վիճակի մէջ կը գտնեմք զքեզ. ի՞նչ է կերպարանքիդ այլայլութիւնը, աչացդ կարմրութիւնը. եթէ չեմ սխալիր, արտասուած էք. Դուք ի՞նչպէս կը տեսնէք, Յուսա՛կ, ճշմարիտ կըսեմ, մեծ երկիւղ կը պատճառես մեզ այս դիրքովդ ։

Յուսակ. — *Ի՞նչպէս որ Դուք, նոյնպէս ես կը տեսնեմ. Հրահա՛տ, ի՞նչ կրնայ լինիլ Ձեր այս վիճակին պատճառը։ Զըլլայ թէ ձեր առանձնութիւնը վրդովելու դժբաղդութիւնը ունեցանք. կ'աղաչեմք, անկեղծօրէն ըսէ՛ք, եթէ մեր ներկայութիւնը ձեզ տաղտուկ կը պատճառէ, պատրաստ եմք մեկնելու ։*

Հրահատ. — *Ի՞նչ կը խօսիք, որ չեմ հասկանար. այլայլութիւն, կարմրութիւն, լաց, դժգոհութիւն, տաղտուկ. նոր ուսանողներու պէս բառերու կրթութի՞ւն կընէք ։ Անկեղծ բարեկամներու մէջ քաղաքավարական կեղծ ձեւերն ամօթ կը համարեմ։ Իրաւ է, որ փոքր ինչ սիրտս նեղած է բանի մի համար. բայց ինչո՞ւ ձեր ներկայութենէն պիտի տհաճիմ. ընդհակառակն աւելի գոհ եմ, որ Ձեր ներկայութեամբ սակաւ ինչ սիրտս կը փոխի ։ Եթէ բարեկամութիւնը, եղբայրութիւնը այս պարագաներուն մէջ չըլլան, ուրիշ ատեն ի՞նչ նշանակութիւն ունին ։*

Նորայր. — *Շնորհակալ եմք բարեկամութեան մասին Ձեր յայտնած սուրբ զգացմանց համար. հաւատք ունիմք Ձեր սրտի անկեղծութեան վերայ. ուստի կը խնդրեմք, որ անպատրուակ ըսէք, թէ ի՞նչ բանի համար սրտերնիդ այդքան նեղած է ։*

Հրահատ. — *Կեղծիքը և պատրուակը 'ի սկզբանէ անտի ատած եմ և կ'ատեմ. չեմ ծածկեր Ձեզմէ ինչ որ կըզգամ. գուցէ խնդաք ալ վերաս. վասն զի թերեւս չ'ունենայ ձեզ համար նշանակութիւն այն, որ ինձ համար ծանրակշիռ է. չ'ազդէ Ձեր սրտին, որ զիս կարեւէր կը խոցէ, և չ'այլայլէ զՁեզ, որ ինձ արտասուել կը տայ ։ Զարմանալի չէ այս. վասն զի ամէն մարդ մի և նոյն բնութիւնը և մի և նոյն գիւ-*

digitised by A.R.A.R.@

բաղդատութիւնը չ'ունենար : Լաւ գիտեմ, որ դուք ալ կարդացած էք լրագրաց մէջ, ինչ որ քիչ մի առաջ ես կարդացի, այն է մեր Գաւառացի ազգայնոց կրած հարստահարութիւններն տեղական քիւրտ Պէյերէն. սիրտըս ելաւ, վասն զի այս նոր հարուածներն հին յիշատակներ արթնցուցին, մեր Ազգին 'ի սկզբանէ անտի ունեցած վիճակն պատկերացուցին մտքիս և սրտիս մէջ: Ի սրտէ կը ցաւիմ, որ մեր Ազգը, ինչպէս այսօր, նոյնպէս առաջնոյն իսկ Թագաւորական հարստութիւն ունեցած ժամանակ, գրեթէ միշտ հալածուած է, միշտ զոհ եղած է օտար սրերու և միշտ ստնակոխ եղած է օտարներու: Ահա այս տխուր խորհրդածութեանց մէջ ինկած էի, երբ եկաք:

Ցոլակ. — Հրահա՛մ, ինչու՞ պիտի խնդամք ձեր վերայ. միթէ Դո՞ւք միայն ազգին անդամ և զաւակ էք և մեք չե՞մք. միայն Դո՞ւք զգալու սիրտ և մտածելու միտք ունիք: Ո՞վ է այն Հայը, որ լսէ իւր եղբարց, իւր հարց, իւր քոյրերուն կրածը և չզգայ, ինչ որ արենակցութիւնը կը պահանջէ. ո՞վ է, որ լսէ ազգայնոց սպաննուիլը և կարեւէր չը խոցի. բայց ի՞նչ օգուտ արտասուքը. ի՞նչ օգուտ զգալը, երբ կը տեսնեմք, որ մեր զգալով և արտասուելով ո՛չ անդութին գազանութիւնը կը մեղմի և ոչ մեր եղբարց վիճակը կը բարելաւի: Եթէ համոզուած էք, որ ողբը, կոծը և արտասուքը անդութ և քարասրտեալ սրտերը կը կակղացնեն. մեք եւս քեզ հետ մէկտեղ նստիմք ողբամք և լամք ո՛չ թէ մէկ ժամ, ո՛չ թէ մէկ օր, այլ ամբողջ շաբաթներ և ամիսներ. բայց լաւ գիտեմ, որ ասոնց ոչ մին, օգուտ մի չ'ունի բաց 'ի անձնական վնասէն. Նորա՛յր, Դուք ի՞նչ կարծիք ունիք այս մասին:

Նորայր. — Շնորհակալ եմ, ես այդ տեսակ բաներն մինչեւ հիմա մտածման նիւթ ըրած չեմ, որ համոզում և կարծիք կազմած ըլլամ. մինչեւ հիմա այս պատահած դէպքերն ոչ թէ սիրտս, այլ մազս անգամ շարժած չեն: Ինչու՞ համար ես իմ սովորական զուարթութիւնս և ուրախութիւնս սիրտի զոհեմ՝ այս տեսակ մաշեցուցիչ և անօգուտ մտածմանց : Գաւառացի Ազգայինք կը նեղուին և կը հարստահարուին եղեր, ի՞նչ փոյթ. թող աչքերնին բանան, որ չըհարստահարուին. միթէ հարստահարողները ձեռք ունին զարնելու, սպաննելու և կեղեքելու, իրենք չունի՞ն գոնէ իրենց անձը, ինչքը և պատիւը պաշտպանելու համար. չունի՞ն ձայն՝ բողոքելու համար. չունի՞ն զգացում և չունի՞ն հոգի, որ շարունակ կը կեղեքուին, կը ծեծուին և միայն տղայոց պէս լալ գիտեն: Մի՞թէ մեր Նախնիք մեզմէ աւելի աղէկ եւ հանգիստ օրեր տեսած, կամ ունեցած են. եթէ հիմա լեռնաբնակ և վայրենի Քիւրտերն են հարստահարողք. այն ատեն հզօր տէրութիւններ կը հարստահարէին. Պարսից տէրութիւնը մէկ կողմէն. Յոյն քրիստոնեայ տէրութիւնը միւս կողմէն. ապա և Հագարացիք հրով և սրով կ'աւերէին և կ'ապականէին մեր երկիրը. հազարներով կը կոտորէին և բիւրերով գերի կը վարէին. բայց նոքա չէին յուսահատեր, չէին լքանիր. որչափ կարող էին, այնչափ դէմ կը դնէին. իրենք եւս կը զարնէին, շատ անգամ կը կոտորէին եւ հսկայ բանակներ կը փշրէին: Ի՞նչ, միթէ այդ Գաւառացւոց երակաց մէջ Հայու արիւնը ցամաքա՞ծ է. ասոնց մէջ հայկական հոգին, հայկական եռանդն և արիութիւնը բոլորովին մարա՞ծ են. քաջութեան և դիւցազնութեան երկրին եւ յիշատակաց մէջ կը

digitised by A.R.A.R.@

բնակին և վատութեան թոյնով թրմ-
ած են։ Եթէ իրօք չը կայ դոցա մէջ
այն ոգին, որով Նախնիք օտարին սու-
ը փոտեցուցին, ցաւ զգալն դոցա
վերայ աւելորդ է։ Զեմ ուզեր աւելի
երկար խօսիլ և ոչ զձեզ ստիպել, որ
ինձ պէս անտարբեր լինիք։

Հրահատ. — Ամեն բանի մէջ ծայրա-
յեղ ես և այնպէս կը խօսիս, որ մար-
դոց եղբայրսիրական եւ մարդասիրա-
կան զգացումներն ալ կը ցամաքեցնես։
Որովհետեւ դու ազատ ես մեր Գա-
ւառացի եղբարց կրած նեղութիւն-
ներէն, պոլ պոլ կը ջարդես. եթէ դու
լինէիր նոցա տեղը, արդեօք լալէն ա-
ւելի ուրիշ գործ պիտի տեսնէիր։ Կ'ը-
սես թէ ձեռք չունի՞ն հարստահարող-
ներու դէմ իրենք զիրենք պաշտպանե-
լու. ի՞նչ պիտի կարողանան ընել, ե-
թէ պառկած և քնացած ատենդ, ա-
ւաղակ մի, մարդասպան մի գոյ զին-
ուած՝ գլխուդ վերայ կենայ. արդեօք
պիտի կարողանաս, կամ պիտի փորձես
իսկ անձդ պաշտպանել. թէ լուիկ մըն-
ջիկ նորա գաղանական կրից անձնա-
տուր կը լինիս։ Նորայր, կ'աղաչեմ
ներէք, եթէ սրտիս կսկիծէն լեզուս
իւր չափն անցնէ։ Մեր Աղգին ամե-
նամեծ վէրքն, ամենամեծ վիշտն ու
ցաւն է ինձ և քեզ նման անսիրտ եւ
անողգայ զաւակ ունենալը, որ ոչ թէ
Աղգին օգնելը, այլ նորա դառն վի-
ճակին վերայ սակաւ ինչ խորհիլն եւ
մինչեւ անգամ խօսիլն ամօթ կը հա-
մարիս։ Նախնեաց վերայ կը խօսիս,
նոցա գործքերն եւ այժմեաններուն-
կը բաղդատես, բայց կը մոռնաս դու
զքեզ, կը մոռնաս, որ դու ալ նոցա
որդին ես. որոնք աղգասիրութեան և
եղբայրսիրութեան զոհեր եւ մարտի-
րոսներ էին. իսկ դու այնչափ անզգայ
եւ անտարբեր ես, որ եթէ ամբողջ
Հայութիւնը ջնջուի աշխարհի երեսէն,
հոգ անգամ չես ըներ. աչքիդ մէջ
կաթիլ մը արտասուք և սրտիդ մէջ
դոյն ինչ կարեկցութիւն չը կայ։ Դիւ-
ցազնական յիշատակաց մէջ կ'ապրին
կ'ըսես, և վատութեան թոյնով մա-
հացած են. բայց կը մոռնաս, որ վա-
տութեան ամենամեծն է մարդատե-
ցութիւնը. կը մոռնաս, որ վատու-
թիւն է նա և անտարբերութիւնը և
սառնութիւնը։ Մեր Նախնիք եւս
եթէ մեզ նման խորհէին, մեզ պէս
զգային և մեր սիրան ունենային, պիտի
կարողանային տանել այն դառն ար-
հաւրանաց. պիտի կարողանային դիմա-
գրաւել այն սոսկալի կոտորածներուն.
— անշուշտ սչ։ Նոքա չէին ըսեր մեզ
պէս. թէ՝ մեր ի՞նչ փոյթը. այս ինչ
Գաւառի Աղգայինք կը հարստահար-
ուին, այս ինչ տեղի հայերը օտարին
կատաղութեան գերի կ'ըլլան, այլ ուր-
կէ որ նեղութեան, հալածանաց համ-
բաւ կ'ըստանային, արծուոյ նման դէպ
հոն կը սլանային, ձեռնտու կը լինէին,
կը մխիթարէին, կը խրախուսէին և ա-
մենքը մէկ հոգւով և մէկ սրտով միա-
ցած թշնամւոյն դէմ կը վազէին կամ
հալածական կը վարէին և կամ ամենքը
միասին մէկ սիրով կը զոհուէին. ահա՛
Նախնեաց գործերը. ահա՛ նոցա ոգին,
որոց ես ալ, դու ալ որդիներն եմք.
վա՜յ մեզ։

Ցոասակ. — Խնդիրն ի՞նչ էր, ուր
բերիր եղերեցիր, գրեթէ անձնակա-
նութեան կերպարանք տուիր։ Զեմ
գովեր Նորայրի սառն անտարբերու-
թիւնը աղգայնութեան մասին և սչ
կը պաշտպանեմ, Հրահատ, ձեր չա-
փազանց զգացումներն և դիւրազգա-
ցութիւնը։ Զգացմանց մասին, երկուքդ
ալ հակոտնեայ էք, երկուքդ ալ մէյ
մէկ ծայրն անցած էք։ Իմաստասէրներն
միշտ միջինը առաքինութիւն է կ'ըսեն.
իսկ երկու ծայրերը մոլութիւն կը հա-

digitised by A.R.A.R.@

մորին. ես ալ թէ և իմաստասէր չեմ, բայց կ'ատեմ ծայրայեղութիւնը։ Ար դէն ասայի, կարելի չէ Հայ ըլլալ և անտարբեր մնալ Հայուն տառապանաց։ Այս համոզմամբ, չեմ հաւատար, որ Նորայրի յայտնած դաղափարներն իւր սրտէն բղխած լինին, չեմ հաւատար, որ նորա համոզումն լինին. վասն զի կարելի չէ, որ մարդոյ մէկ անդամն վշտանայ և միւսներն չը վշտանան։ Նորայր, երբ գլուխդ ցաւի ինչ կ'ըլլայ ոտքերուդ, որ քալել չեն ուզեր. ինչ կ'ըլլայ ձեռքերուդ, որ գործել չեն ուզեր, ինչու համար և ուտել չես ուզեր. ուստի ըսել թէ ինչ վայթս է ազգի կրած նեղութիւնը և ցաւը, բնութեան օրինաց դէմ մեղանչել է. վասն զի ինչպէս է առանձինն մարդը, նոյնն է և ամբողջ ազգ մի. վասն զի ազգ մը անհատներէ կը կազմուի։ Հրահատ, կը տեսնես, որ ես եւս քեզ չափ կը զգամ, որ ես ալ քեզ չափ ըղձակերա կը փափաքիմ, որ ազգը երջանիկ օրեր ունենայ. սակայն դարձեալ կ'ըսեմ, թէ ինչ օգուտ ողբալէն և ինչ օգուտ արտասուելէն. Աստուած ինքը ողորմի նորա դժբաղդութեանը։

Նորայր. — Հրահատ, դու զիս իմ անտարբերութեանս համար ամենավատ անուանեցիր. Դու ալ գրեթէ անոր մօտ բան մի, Ցուսակ. չեմ բարկանար այս մասին ձեզ դէմ եւ չեմ ալ ուզեր փոխարինել. այլ միայն կը հրաւիրեմ, որ սակաւ ինչ մեղմենք լեզուներս, սակաւ ինչ չափաւորեմք կիրքերնիս և զգացումներս. քիչ մը ես ձեզ մոտիմ, քիչ մը եւս դուք ինձ, և աւելի խոհուն ու հանդարտ խօսիմք։ Հրահատ, իրաւ է, որ գաւառացիք չարաչար կը հարստահարուին, չարաչար կը խոշտանգուին և շատ անգամ կը սպաննուին. բայց ինչ կարող եմք ընել. կարելի է վայրենի դաղաններէ գութ և կարեկցութիւն սպասել. կարելի է հարստահարողն իւր զէնքերէն կապտել. — կարծեմ ոչ. բայց ինչ անուն տամք, ինչ ըսեմք Հայ — հարստահարողներուն, որք օտարէն աւելի անխիղճ են և աւելի կատաղութեամբ կը փորեն Հայութեան հիմունքը. վասն զի եթէ օտարը մեր ազգին նիւթական հացին և նիւթական կեանքին թշնամի է. ընտանի հարստահարողներն նորա բարոյական հացը կը յափշտակեն և բարոյական կեանքն 'ի մահ կը թունաւորեն։ Ի՞նչ ըսելու է այդ խումբ մի ազգատեաց Հայերուն. որք ոչ տգէտ են, ոչ անկրօն և անասուած. բայց իրենց ամենօրեայ նենգութիւններով եւ խարդաւանութեամբք ազգը կը պառակտեն, կը յուզեն և կը խռովեն. տեղ մը առաջնորդական խնդրով՝ ուրիշ տեղ մը Սահմանադրութեան և երրորդ տեղ մի հրահանգի խնդրով հայը՝ հայուն դէմ կը յարուցանեն, եղբայր՝ եղբօր դէմ կը զինեն։ Ի՞նչ ըսելու է այդ ազգակործան անձանց, որք թէ եւ ազգին պատիւը, ազգին կեանքը պաշտպանելու կոչումն ու պարտաւորութիւնը ունին. բայց ինքեանք իբրեւ ցեղ կը կրծեն նորա կեանքը և իբրեւ սրբապիղծք՝ կ'արատաւորեն նորա պատիւը։ Չէ՞ք տեսներ այս ամենը, չէ՞ք զգար այս ցաւալի և դառն հարուածները, որովհետեւ ընտանի ձեռքերէ կը տրուին։ Ինձ համար բան մի չէ օտարին ըրածը այս մարդադէմ ճիւաղներուն ըրածին քով։ Կը մեղադրէք զիս, որ անտարբեր եմ Ազգին վիճակի նկատմամբ և վատ կ'անուանէք զիս. բայց ես վատ չեմ, այլ նոքա են, որ իրենց շահասիրութեան եւ անձնական կրից կը զոհեն Ազգին օգուտը, յառաջադիմութիւնը և ապագան։ Եթէ դուք

digitised by A.R.A.R.@

ալ իմ տեսակէտէս դիտէք և ինձ պէս խորհիք, ինձմէ աւելի անտարբեր կըլլաք և դուցէ անիծանէք զձեզ՝ որ Հայուն մէջ ծնած էք և Հայ անունը կը կրէք ։

Հրահապ.—Ճշմարիտ են ըսածներդ. ցաւալի է, որ Հայն զՀայը կը հալածէ. սակայն պէ՞տք է վատերու գործքէն գայթակղիլ. պէտք է արդէն անկեալ ազգի մը ոտքի հարուած մի ալ տալ, որ աւելի ընդ երկար մնայ իւր անկեալ վիճակին մէջ. պէ՞տք է, որ վատերուն հետ վատ ըլլանք. աշխարհի երեսէն ե՞րբ պակսած են վատերը ։ Առաջին մարդոյ օրէն սկսեալ քայլ առ քայլ եկ դէպ 'ի մեր օրերը. ամէն դարու մէջ եւս եկած են ատոնց նմանները. Սակայն եթէ ամէն դարու մարդիկ ալ ըսէին մեզ պէս, որովհետեւ մեր մէջ կան այնպիսիներ, որ ընկերութեան խաղաղութիւնը կը խռովեն, ընկերութեան յառաջդիմութիւնը կ'ոտնհարեն, մեք ալ նմանիմք անոնց. եթէ այսպէս ըսէին, աշխարհ վաղ հիմն 'ի վեր եղած էր. մարդկային ընկերութիւնը ջնջուած և ամէն օրէնք ու կանոն անյիշատակ ոչնչացած պիտի ըլլային. սակայն ո՛չ. չըսին և չըրին այնպէս, այլ ընդհակառակն մարդատեացներու դէմ՝ մարդասէրներ ելան. աշխարհաքանդ անձանց հակառակ՝ աշխարհաշէն մարդիկ ելան եւ անօրէններու փոխանակ՝ օրինասէրներ եւ օրէնսդիրներ եկան ։ Առաքինութիւնը ի՞նչ նշանակութիւն ունի, երբ մոլութիւնը իրեն ոսոխ չունենայ. ոսկին յարգը ո՞ւր պիտի ճանաչէր, եթէ պղինձ չը լինէր աշխարհի երեսին ։ Այսպէս ալ ազգի մը մէջ եթէ անձնասէրներ չը լինին, ո՞ւր կը մնայ անձնուէրներու մրցանակը. եթէ ազգատեացներ չը լինին, ի՞նչ փառք ազգասիրաց ։ Ուրեմն ո՛չ թէ այդ շահասէր անձանց պատճառաւ անտարբեր պիտի մնամք. այլ ընդհակառակն մեր ջանքը, մեր զոհողութիւնը պիտի կրկնապատկեմք, որ կարող ըլլամք թէ՛ օտար և թէ՛ ընտանի թշնամեաց հասուցած չարիքներն դարմանել ։

Յուսակ.—Նորայր, ես ալ կ'ընդունիմ մասամբ ըսածներդ. վասնզի ինձ համար եւս ճշմարիտ են, որ մեր թշնամիներն չեն այնչափ օտարներն, որչափ Հայ—անուն կրող, բայց հայութեան նախատինք և արատ բերող կարգ մը անձինք, որք ո՛չ Աստուծմէ կ'երկնչին և ո՛չ մարդիկներէն կ'ամաչեն ։ Ես ալ այն գաղափարն ունիմ, որ ազգ մի չը կործանիր արտաքին հարուածներէ. բայց ներքին երկպառակութիւններն, ներքին վէրքերն ու հարուածներն կը նմանին անբժշկելի այն ախտին, որ մարդոյ ներքին կողմէն կը սկսի, տակաւ առ տակաւ կուտէ և կը սպառէ ներքին կենսական նիւթերն, կը խանգարէ և կ'ապականէ ներքին կազմութիւնը եւ 'ի վերջոյ 'ի հող գերեզմանի կ'իջեցունէ ։ Սակայն կը մերժեմ վերջին խօսքդ, որ ըսիր թէ, Եթէ դուք ալ իմ տեսակէտէս դիտէք և ինձ պէս խորհիք ինձմէ անտարբեր կ'ըլլաք և թերեւս անիծէք ձեր անձը, որ Հայ ծնած էք ։ Ինչո՞ւ համար մեք զմեզ պիտի անիծեմք. քու թուած չարիքներդ ո՞ր ազգին մէջ չկան. ո՞ր ազգին մէջ չը կան անձնասէրներ. ո՞ր ազգին մէջ չը կան եսասէրներ. ո՞ր ազգին մէջ չը կան մարդատեաց եւ ազգատեացներ ։ Բայց ո՞ր լաւ մարդն ուրացած է իւր ազգութիւնը ապիրատներու երեսէն. ո՞ր բարեսէր հոգին իւր անձն անիծած է, որ արենակից գտնուած է անպիտան մարդկանց. Ազգն ուրանալ, կը նշանակէ զԱստուած ուրանալ. վասն զի Նա դրաւ մեր մէջ մարդասիրական և եղբայրսիրական սուրբ զգացումը. վասն զի կա-

digitised by A.R.A.R.@

ընելի չէ առանց եղբայրսիրութեան զԱստուած սիրել: Ինչո՞ւ պիտի ուրանամք Հայութիւնը. արդէն Ազգին վատ և անպիտան զաւակները իրենց ազգամնաս գործքերով զատուած եւ մերժուած են Ազգէն. միթէ այս վէրքը բաւական չէ՞: Նորայր, լեզունիս չափաւորելու հրաւիրեցիր, բայց չես միտածեր թէ ի՞նչ կը հոսի լեզուէդ. չես զգար թէ ինչպիսի խօսքեր կը թափին շրթունքներէդ: Եթէ մեզ նման անձինք, որ քիչ շատ ուսումնականի և կրթեալի անուն ունինք, այդպէս յուսահատ խօսինք. ապա ի՞նչ ընէ ռամիկը, որ բնաւ ազգութեան գաղափար չունի. ի՞նչ օգուտ և ի՞նչ բարիք կարելի է սպասել խեղճ հասարակութենէն, որ ո՛չ դպիրս եւ ոչ դըպրութիւն գրոյն գիտէ.

Այս միջոցին Արքամն կը գայ եւ կը բարեւէ.— *Բարեւ ձեզ բարեկամներ:*

Երեքն ալ ոտքի ելլելով.— *Աստուածոյ բարին:*

Արքամ.— *Ի՞նչ բարեբաղդութիւն, որ ձեզ երեքդ ալ 'ի մի խմբուած կը գտնեմ: Բայց մի՛ գուցէ առանձին գործով մի զբաղած էիք և ես խափան եղայ գալստեամբս. կ'աղաչեմ, անկեղծութեամբ ըսէք:*

Հրահատ.— *Ի՞նչ առանձին գործ պիտի ունենամք. Ազգին ներկայ տագնապալից վիճակին վրայ կը խօսէինք, որ ամենուս կը պատկանի. թէ և Նորայր ինքզինքը ազատ կը համարի այս պարտաւորութենէն. որովհետեւ ազգին մէջ շահադէտներ կան եղեր. տըրամաբանութիւն մի, որ նմանը չունի: Շատ ուրախ եմք, որ եկաք, որովհետեւ ես և Յուսիկ չը կարողացանք համոզել զինքը, որ ամեն անհատ պարտաւոր է Ազգին ինչպէս բարօրութիւնը եւ երջանկութիւնը, նոյնպէս թշուառութիւնը և ցաւը իրեն անձին համարելով՝ ըստ այնմ աշխատիլ դարմանելու համար. թերեւս Դուք կարողանայք համոզել:*

Նորայր.— *Պահ մը առաջ Հայ հարըստահարողներ մատնանիշ առնելով՝ կարծեցի թէ բաւական պարզ խօսեցայ. սակայն դարձեալ չ'եմ կարողացած միտքս և զգացմունքս լաւ բացատրել. ուստի քիչ մը աւելի բացայայտ խօսիմ:*

Բարեկամներ, ի՞նչ կ'ուզէք, ի՞նչ բանի կ'ուզէք համոզել զիս. Ազգին ցաւի՞ն զգալ. սեպեմք, որ զգայի. ազգին բարելաւութեան վերայ խորհիլ, դարձեալ սեպեմք, որ խորհեցայ եւ պիտի խորհիմ և վերջապէս ամեն մասին անտարբերութիւնս մէկ կողմ դընեմ. սակայն ասկէց ի՞նչ հիմնական օգուտ կրնայ յառաջ գալ: Իրաւ է, որ ազգի մը կեանքին մէջ անհատները մեծ դեր ունին. բայց ոչ թէ մեր ազգին նման իր թշնամիներն ու բարեկամներն զանազանելու անկարող ազգի մը մէջ. Կ'ուզէք գլուխնիս ճաթեցընեմք պոռալով ազգին՝ թէ արթընցիր կորստաբեր թմրութենէդ. զգա՛ վիճակիդ ծանրութիւնը, կործանման վհին եզրն հասած ես. բայց անօգուտ, չը պիտի լսէ մեզ, աւելի պիտի հաւատայ անոնց, որոնք իւր տան հիմունքը կը փորեն. պիտի հաւատայ այն անձնասէրներուն, ոյք աննշան շահու մի ակնկալութեամբ ազգը և ընդ նմին իրենց պատիւն ալ օտարին կը ծախեն: Ահա՛ այսպիսի պարագաներն են, որ զմարդ անտարբերութեան եւ մինչեւ անգամ անզգայութեան կը վարժեցընեն. այս օրինակ պարագաներն են, որոնք մարդը կը լքանեն և յուսահատութեան կը մատնեն:

Թողումք ասոնք մէկ կողմ. դարձեալ կը կրկնեմ և կ'երեքնեմ, թէ մեք ի՞նչ կարող եմք առնել. Ազգին ո՞ր ցա-

digitised by A.R.A.R.@

ւուն դարման մը կրնամք գտնել. երբ ազգին բարոյական և նիւթական բարելաւութեան հոգ տանելու պաշտօն ունեցող Վարչական մարմնոյ մէջ այնպիսի զօշաքաղ մարդիկ կան, որք իրենց քսակը լեցնելու և իրենց անձնական կիրքն յառաջ քշելու համար չը մնար չարիք, որ չը գործեն. և հասարակութիւնը փոխանակ այդպիսի օձերուն և իժերուն գլուխը ջախջախելու, թողած իւր կենսական խնդիրներն, թողած մատաղ մանկտւոյն դաստիարակութեան փրկարար խնդիրն, այդ ապիրատներուն կամաց և կրից գերի եղած է։ Ի՞նչ պիտի ընեմք. լուսաւորե՞մք պիտի ասէք ժողովուրդը. — քանի փարայի կ'առնէ մեր լուսաւորութիւնը. տակաւին կ'ուզէ՞ք շատ յառաջ երթալ. կը մատնեն զմեզ կառավարութեան իբրեւ խռովարար և ազգը երկպառակող. այս մասին միթէ քի՞չ օրինակներ կան։ Ուստի նորէն կ'ըսեմ, որ մեր ազգին հարստահարիչները չեն լեռնականներն, չեն քիւրտերը, այլ նոյն իսկ հայերն են. ուրեմն թողուլ սուրի հարուածները, թողուլ դաշոյնի վէրքերը եւ ասղան ծայրի վէրքն հոգալ և դարմանել՝ յիմարութիւն է և երկիցս յիմարութիւն։

Հրահատ. — Վերջին խօսք մի եւս ըսեմ և բաւական է. թող քիչ մը ալ Արբունը խօսի։ Նորա՛յր, կըսէք թէ մեր Վարչական մարմնոյ մէջ այնպիսի զօշաքաղ անձինք կան, որք միայն իրենց անձը, իրենց փորն ու քսակը լեցնելու ետեւէ են։ Ճշմարտութիւն մի է այդ, թէեւ ցաւալի ճշմարտութիւն. սակայն ո՞ւր է յանցանքը, այդ մարդիկը ազգին պաշտօնեա՞յ ծնած են իրենց մօրմէն, թէ վերջէն եղած են. 'ի հարկ է վերջէն այդ կոչման և իրաւանց տէր եղան։ Ո՞վ կոչեց զանո՛ք 'ի պաշտօն. ո՞վ տուաւ իրաւունք պաշտօնէութեան. ո՞չ ապաքէն ես, դուն և մեզ նման ուրիշները. ուրեմն մեղաւորը մեք եմք, որ վատ ու մոլի անձինք պաշտօնի կոչած եմք։ Այս տեղ այնպիսի երկսայրաբանութիւն մի կայ, ուրկէ ո՛չ մի կերպով կարելի չէ ազատիլ. վասն զի եթէ մեք առաջունէ կը ճանաչէինք, ինչու այդ իրաւունքը տուինք, որ մեզ դէմ զէնք շինելով՝ ըզմեզ հալածեն. իսկ եթէ չ'էինք ճանաչեր, ինչպէս չը ճանչցած մարդկանց յանձնեցինք մեր պատիւն ու կեանքը։ Կը տեսնե՞ս, որ այս ամէնը անտարբերութեան հետեւանք է միայն. եթէ հասարակութիւնը անտարբեր չը լինէր, մինչեւ հիմա հազար անգամ ատոնց չափը կարող էր տալ. կարող էր դոցա տեղ աւելի արժանաւորները, աւելի անձնուէրները ընտրել, որք Ազգին օգուտը, ազգին բարին և յառաջադիմութիւնը իրենց անձնական շահէն վեր դասելով՝ նորա բարօրութեան համար կը խորհէին և կ'աշխատէին։

Արբուն. — Բարեկամնե՛ր, եթէ ներէք, ես ալ խօսք մի ըսեմ. ես ալ Ազգին ներկայ տխուր վիճակի մասին իմ համոզմանս եւ կարծեացս աղքատիկ լուման խառնեմ Ձեր հարուստ խորհրդածութեանց հետ։

Երեքը մէկ տեղ. — Խօսէ՛, խօսէ։

Արբուն. — Ամէն տեսակ հարստահարութիւնք, որք կարկտի նման մեր ազգին գլխուն կը տեղան. հարստահարութիւն օտարէն, հարստահարութիւն ընտանիքէն, հարստահարութիւն Աւետարանի, կրօնի և Աստուծոյ անուամբ, հարստահարութիւն աղքատութեան, հարստահարութիւն պանդխտութեան, ամէնքն ալ տգիտութեան ծնունդք են. չը կայ ուրեմն հարստահարութիւն չար քան ըզտգիտութիւն։ Բարեկամնե՛ր, կար-

ծեմ Դուք օտարէն և ընտանիէն եղած հարստահարութիւնը միայն խօսքի նիւթ ըրած էիք. բայց մոռցած էք տգիտութեան հարստահարութիւնը, մոռցած էք և անկէ յառաջ եկած պանդխտութեան հարստահարութիւնը։

Պանդխտութիւնը մեր ազգութեան քաղցկեղն է. կը խոպանացնէ Հայոց արդասաւոր դաշտերը. կը ցամաքեցընէ Հայոց ծաղկաւէտ պարտէզները. կ'ամայացնէ Հայոց տուներն եւ շատ դերդաստաններ խլաւ կը շինուցանէ։ Աչք մի ձգեմք քիչ շատ ծաղկած քաղաքներուն վերայ, աչք մի՝ մանաւանդ Պոլսոյ վերայ. ամեն փողոց, ամեն անկիւն և ամեն իջեւան հայ պանդուխտներով լցուած են։ Դոքա ամենքն ալ ընտանեաց տէր են և մատաղահաս զաւակաց հայրեր. բայց աղքատութենէ հարստահարեալ՝ թողած են իրենց ընտանիքներն, թողած իրենց սիրելի ամուսինները և թողած են իրենց հոգեհատոր զաւակներն։ Քանի՞ արտասուելի է պանդուխտին կեանքը, կեանք անմաքուր, անտուն և վարատական. երեկոյին կը դառնայ իւր դիժոխանման իջեւանը վաստակաբեկ. ուժաթափ և շատ անգամ ինասեալ անդամներով։ Զը կայ հոն ընտանեկան միխիթարութիւն և չը կան հոն ամուսնոյ և զաւակաց մտերմական նայեցք, որք առանց ձայնի, առանց խօսքի կարողեն քաղցրացնել ամենադառն կեանքն անգամ։ Այսպէս Հայաստանի զաւակներն կը մաշեն և կըսպառեն իրենց երիտասարդութիւնը, իրենց ուժն ու զօրութիւնը դառն պանդխտութեան մէջ առանց յիշելու, որ հայրենի երկրին մէջ, հայրենական տան մէջ ունին ամուսին, որ գիշեր ցորեկ վշտաբեկ սրտով և արտասուաթոր աչօք իրենց վերադարձին կըսպասէ. կան մատաղ մանուկներ, որք կարօտ պատառ մի հացի՝ դերի մնացած են ծայրագոյն թշուառութեան ձեռքը։ Ո՞յք են այդ զարկեշտասուն հայ կանանց հարստահարողներն. — ոչ ոք. բայց 'ի իրենց երիկ մարդիկներէն. ո՞ք են այդ անմեղ եւ աղաղրի մանկանց թշուառութեան պատճառ, ոչ ոք. բայց 'ի իրենց հայրերէն։ Ահա գլխաւոր և հիմնական պատճառ աղգի մը կործանման. ահա մեծ հարստահարութիւն։ Շատ սրտացաւ խօսքեր ունիմ. բայց ի՞նչ օգուտ խօսելէն. ի՞նչ օգուտ վերաւորուելէն և վերաւորելէն։ Համառօտ խօսելով՝ մեր Ազգին կեանքը Մարգարէին նկարագրած կեանքին կը նմանի, «Ամենայն գլուխ 'ի ցաւս, ամենայն սիրտ 'ի տրտմութիւն. յոտից ցգլուխ չկայ 'ի նմա առողջութիւն, ոչ վերք, ոչ այտուցմն, ոչ հարուածք խոցելիք, չկան սպեղանի 'ի վերայ դնել, ոչ ձէթ եւ ոչ պատանս»։ Այսպիսի վերաւորեալ կեանքի մը բժշկութիւնը անհնար է մարդկանց ձեռքով, անհնար է մարդկային ճարտարութեամբ և արուեստով. այլ միայն երկնից նախախնամող այցելութեամբ կը բժշկուի. ուստի պէտք է խօսելէն աւելի մաղթեմք, խօսելէն աւելի աղօթեմք եւ սրտագին խնդրեմք, որ Աստուած գթալով ողորմի մեր տառապակիր ազգին. բժշկէ նորա բաղմադիմի վէրքերն եւ պարգեւէ աղատութիւն նիւթական հարստահարութենէ, աղատութիւն բարոյական հարստահարութենէ և աղատութիւն 'ի տգիտութենէ։

Ոտքի վերայ եղկեղով գլուխնին կը բանան եւ երկիւղած դիրքով կը կենան. ուրիշներն կ'երգեն

«Տէր կեայ՝ ՝ո՝՝ ՝ՀԱՅ՝՝» Մաղթանքը։

digitised by A.R.A.R.@

ԲԱՐԵԽՆԱՄ ՍՐԲԱԶԱՆ ՀԱՅՐ

ԵՒ ԳԵՐԱՊԱՏԻՒ ՀԱՐՔ

Մարդկային, Քրիստոնէական եւ որդիական պարտաւորութիւն մի կը թելադրէ մեզ այսր հանդիսականացդ ներկայութեան յատեան ելանել եւ քանի մի խօսք թոթովել։ Ուստի խոնարհաբար կը հայցեմ ձեր ներողամիտ ունկնդրութիւնն մի քանի հակիրճ եւ սրտաբուղխ խօսքերուս, զորս 'ի դիմաց համօրէն ընկերութեացս կ'արտասանեմ երախտագէտ սրտիւ։

"Որ ոք արբուսցէ միում 'ի փոքրըկանցս յայսցանէ՝ բաժակ մի ջուր ցուրտ... ոչ կորուսցէ զվարձս իւր"։ զայս խօսեցաւ Աստուածային բերան, այսպէս Աւետարանեց մարդկային ազգի Փրկիչն և Նուիրագործեց բարերարութեան մեծ եւ Աստուածահաճոյ գործն, խոստանալով գաւաթ մի պաղ ջուր խմցուողին վարձն իսկ հատուցանել։ Ամէն կը հոլովին, դարք կ'անցնին, ազգք կը կործանին և յաղթանդամ ծառք և շինուածք կը տապալին եւ կ'անհետանան, բայց բարերարաց յիշատակն եւ անունը անջինջ են և պիտի մնան յաւիտեան, նոցա երախտագէտ սրտերու մէջ կանգնած մի ամենափոքր շինուածն, ամենադոյզն բարերարութիւնն անքակտելի պիտի մընայ մինչեւ ցօր հատուցման օր դատաստանի և վարձատուութեան։ Ոչքա իրենց բարերարութեամբն իշխանութիւն ունին մարդոյ սրտին վերայ, իշխանութիւն կ'ըսեմ ոչ տիրապետական այլ իշխանութիւն հայրական, իշխանութիւն բարեգործական. ահա, որչափ քաղցր է սոյն իշխանութիւնը թէ՛ իշխողաց և թէ՛ իշխեցելոց համար։

Այսօր Սրբազան Հայր, համայն հանդիսականաց առջեւ պարտք կը համարիմ երախտագէտ ոգւով խոստովանիլ որ դուք եւս Միաբանութեամբդ հանդերձ ունիք սոյն յաւիտենական իշխանութիւնը մեր ամենուս սրտին վերայ, և ձեր բարերարութեան յաւերժական փառաւոր կնիքը դրոշմած էք Սանուհեացս սրտից և հոգւոյ մէջ։ Որչափ ուսանիմք որչափ յառաջադիմեմք, այնչափ աւելի պիտի սիրեմք ձեր անունը և աւելի քաջ պիտի ճանաչեմք ձեր բարեգործական վեհ իշխանութիւնը. վասն զի աւելի երախտագէտ պիտի լինիմք։ Եթէ ծարաւելոյն բաժակ մի ջուր արբուցանելն, իւր յիշատակն ունի յաւուր հատուցման. քանի՞ եւս առաւել Ձեր անունը Ձեր մեծ բարեգործութիւնը, որով կ'արբուցանէք մեր պապակեալ սիրտն ու հոգին ուսմամբ եւ դաստիարակութեամբ, մեծ է Ձեր բարերարութիւնը. անմահ է Ձեր յիշատակը. վասն զի Ազգ մի լիովին երախտապարտ է Ձեզ. զմեզ կրթելով Ազգ մի կ'երախտաւորէք, կրթեալ մայրեր պատրաստելով բարեկիրթ զաւակունք կը պատրաստէք, ներկային հետ ապագայն կը լուսաւորէք, անհատից հետ ամբողջ Հայ Ազգը կ'երջանկացնէք։ Ուստի օրհնեալ է Ձեր անունը և օրհնեալ է համայն բարեջան Միաբանութեանդ և բարերարաց յիշատակը յաւիտեան։

Որդիական ակնածութեամբ խոնարհաբար կը հայցեմք Սրբազնութենէդ եւ համայն բարերարներէ ընդունել մեր՝ Սանուհեացս երախտապարտ սրտից շնորհակալու զգացմանց հաւատին։

Եւ 'ի մասնաւորի խորին շնորհակալութիւն կը մատուցանեմք նաեւ այն ուսումնասէր եւ բարեխոհ հանդիսականաց, որք արժէք տալով մեր ձեռագործ աշխատանաց և ներկայանալով հանդիսիս պատուեցին Վարդ-

digitised by A.R.A.R.@

ժարանն և քաջալերեցին զմեզ և եւս յառաջադիմել ուսման և կրթութեան ասպարիզին մէջ. այս եւս մեծ բարերարութիւն է մեզ համար ։

Ի վերջոյ, խոստովանելով մեր անկարողութիւնն 'ի փոխարինութիւն Ձեր անքաւ բարութեանց, սրտագին բարեմաղթութեամբ հայցեմք յԱմենաբարի Արարչէն ընդ հովանեաւ ամենառատ խնամոցն անսասան պահել զՍուրբ Աթոռս յաւիտեան, շնորհել Սրբազան Հօրդ, բարեջան Միաբանութեանդ և համայն Ազգային բարերարաց երկար եւ երջանիկ կեանս եւ բարերարութեանց փոխարէն իւր անհուն գանձէն պարգեւել 'ի փառս իւր և 'ի շինութիւն լրութեան Ազգիս։

ՀՐԱՒԻՐԱԿ
ՄՕՐՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ԳԱՐՈՒՆ

ՑՐՏԱՍԱՐՍՈՒՌ սառնամանիք ձըմերան
Փախստական գնացին յերկրէս բացական,
Սիւգ ջերմագին անկեալ զօդովքս ադինեան՝
Բացան դըրունք յաւէտագուարճ սուրբ գարնան ։
Օ՛ն հայկազունք յարեգդէմ
Ցաստուածատուննկն 'ի յնդէմ.

Զայն սահանաց յանձաւախորըս լերանց
Եւ խոխոջիւն գարնանաբոյր հեղեղաց՝
Հուսկ հառաչք են հեծեծանաց հիւսիսին
Որ գետավէժ արձակէ զունչ իւր յետին ։
Օ՛ն հայկազունք յարեգդէմ
Ցաստուածատուննկն 'ի յնդէմ.

Վարդ եւ շուշան փթթինազարդք 'ի հովտին
Խումբ պար առեալ փայլին 'ի ցօղ կենսածին,
Իբր աստեղաց բոյլքն յեթերին 'ի կամար
Ճաճանչագեղ շողան 'ի լոյս վառ 'ի վառ ։
Օ՛ն հայկազունք յարեգդէմ
Ցաստուածատուննկն 'ի յնդէմ ։

Վտակ վճիտ սահեալ հեզիկ ընդ մարմանդ՝
Զուխան անուշակ ջամբէ ծաղկանց երփնազարդ,

digitised by A.R.A.R.@

ՑՈՒՑԱԿ

ԸՍՏԻՄԱՆԱՑ ՏԵՂԵԿՆ ԱՇԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱՐՈՒՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆ 1875-1876 ԱՄՍ

ԱՆՈՒԱՆՔ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ	Հայերեն-ից	Աշխարհագրութեան	Պատմութեան	Թուաբանութեան	Նկարչութեան	Լեզուագիտութեան	Լեզուագիտութեան դասի	Տաճկերէն	Գրականութեան	Ընդհանուր դասի	Հնագոյն դասերէն	Նոր կրօնական դասի	Գեղագիտութեան	Վարք	Մասնաւոր
1 Կարապետ Յովհաննեան Նիկոմիդացի.	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	.	.	.	5	Ա
2 Կարապետ Յովհաննէսեան Իզմիրցի.	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	.	.	.	5	Ա
3 Պօղոս Յարութիւնեան Նիկոմիդացի.	5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	.	.	.	4	Ա
4 Սմբատ Տ. Ղազարոսեան Օէյթունցի.	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	.	.	.	4	Ա
5 Սողոմոն Գրիգորեան Երուսաղէմացի.	5	4	5	4	4	5	5	5	4	5	.	.	.	4	Բ
6 Մանուկ Օգանեան Օէյթունցի.	5	4	4	5	3	4	5	4	4	5	.	.	.	5	Բ
7 Գրիգոր Կիրակոսեան Բուռնացի.	4	4	4	4	5	4	5	4	4	5	.	.	.	4	Բ
8 Թէոդիկ Ներսէսեան Ընթացքի.	5	3	4	3	4	4	4	4	4	5	.	.	.	3	Բ
9 Մկրտիչ Բեհոփեան Էջմիածնցի.	3	4	4	3	4	5	4	4	3	4	.	.	.	4	Բ
10 Յարութիւն Մարտիրոսեան Դամասկացի.	5	5	5	5	5	5	5	5	4	.	.	.	.	4	Ա
11 Գրիգոր Պողոսեան Ճմշկածագցի.	5	5	5	4	4	4	5	5	4	.	.	.	.	5	Ա
12 Սերովբէ Դաւթեան Իզմիրցի.	5	5	5	5	5	4	5	5	5	.	.	.	.	4	Ա
13 Ղազարոս Մարտիրոսեան Պրուսացի.	5	5	5	4	4	5	4	5	4	.	.	.	.	4	Բ
14 Թէոդիկ Թորոսեան Երուսաղէմացի.	4	4	5	4	4	5	4	4	4	.	.	.	.	4	Բ
15 Եսայի Աբրահամեան Երուսաղէմացի.	5	5	5	4	3	5	3	4	4	.	.	.	.	4	Բ
16 Մարգար Յովհաննէսեան Երուսաղէմացի.	5	5	5	4	3	4	4	3	4	.	.	.	.	4	Բ

18 Գրիգոր Յակոբեան Եգիպտացի.	3	4	4	4	4	4	2	3	3	.	.	.	.	4	Բ
19 Աթանաս Առաքէլեան Համախեցի.	4	5	5	4	4	3	4	2	3	.	.	.	.	4	Բ
20 Ստեփան Արշանեան Կեսարացի.	3	4	4	4	3	4	3	4	3	.	.	.	.	4	Բ
21 Սարգիս Կարապետեան Դամասկացի.	3	5	5	4	3	4	2	3	2	.	.	.	.	4	Բ
22 Գրիգոր Գէորգեան Երուսաղէմացի.	2	4	3	4	4	5	2	3	3	.	.	.	.	4	Գ
23 Յարութիւն Մկրտչեան Զէյթունցի.	3	3	4	3	3	4	2	3	2	.	.	.	.	4	Գ
ԴԱՍԱՐԱՆ Բ.															
24 Յովհաննէս Գէորգեան Մաշկերտցի.	5	5	5	5	4	5	.	.	.	.	5	5	4	5	Ա
25 Սիմէօն Յակոբեան Երուսաղէմացի.	5	5	5	5	4	5	.	.	.	.	5	5	3	5	Ա
26 Գրիգոր Ստեփանեան Թալասցի.	5	4	5	5	3	4	.	.	.	.	5	5	3	5	
27 Միսաք Աղէքսանեան Մշեցի.	4	5	5	4	4	4	.	.	.	.	5	5	4	4	Բ
28 Յակոբ Յակոբեան Բիլիսցի.	4	5	5	5	4	5	.	.	.	.	5	4	4	4	Բ
29 Յարութիւն Յովսէփեան Երուսաղէմացի.	5	4	5	5	3	4	.	.	.	.	5	5	2	4	Բ
30 Գրիգոր Քամիչեան Բիլիսցի.	4	4	4	4	2	5	.	.	.	.	4	5	3	5	Բ
31 Յակոբ Պետրոսեան Ակնեցի.	4	4	5	3	2	2	.	.	.	.	5	5	2	5	Բ
32 Աւետիս Յովսէփեան Լաոդիկեցի.	4	4	4	4	3	2	.	.	.	.	4	4	2	5	Բ
33 Սահակ Գասպարեան Երուսաղէմացի.	4	4	4	4	2	5	.	.	.	.	4	4	2	4	Բ
34 Կիրակոս Խաչատուրեան Տիգրանակերտցի.	4	4	4	4	3	3	.	.	.	.	4	4	3	4	Բ
35 Յովսէփ Աղէքսանեան Բէսնացի.	5	5	4	4	3	1	.	.	.	.	4	4	2	4	Բ
36 Խաչատուր Սարգսեան Բէսնացի.	4	4	3	4	3	1	.	.	.	.	3	4	2	5	Գ
37 Մովսէս Կարապետեան Երուսաղէմացի.	3	4	4	3	2	3	.	.	.	.	4	4	2	4	Գ

38 Թովմաս Մեղրիկեան Տրապիզոնցի. — Կը պատրաստուի յառաջիկայ Չորրորդ Դասարանին համար:

39 Սարգիս Յովսէփեան Գասպացի.
40 Աբրահամ Եգիպտացի — Կը պատրաստուին Առաջին Դասարանի համար:

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՔ

Ա. Վարժարանը, վերոգրեալ աշակերտներէն զատ, ունի նաեւ մէկ աշակերտ—Աւետիս Կարապետեան Պօլսեցի—որ անցեալ տարւոյ շրջանին Գ. Դասարանի աշակերտներէն է, և Գաղղիարէնի, Տաճկերէնի, բնագիտութեան, գրահաշուի և նկարչութեան ուսմանց դասաւորութեամբ հանդերձ՝ Վարժարանի մէջ դաստիարակութեան եւ կառավարչութեան, մանաւոր պաշտօններ կը վարէ, որոց համար Տեսչութիւնը իւր գոհունակութիւնը կը յայտնէ:

Բ. Իւրաքանչիւր առարկայի տակ նշանակուած թիւերը աշակերտաց մէկ տարւոյ շրջանին մէջ ունեցած աշխատասիրութեան եւ տարեկան հարցաքննութեան միջին թիւերն են: